

S O Š K I T E D N I K

Leto 1. Štev. 9.

Gorica, sobota 1. septembra 1945

Cena L. 2.—

Primorska se je odločila

Primorsko ljudstvo se je s pomočjo Jugoslovanske Armade in svojimi lastnimi silami osvobodilo. Slovenska kri je prepojila primorsko zemljo. Zmaga nad fašizmom in okupatorjem je bila draga. Na tisoče grobov, na stotine požganih vasi priča o vsej težini boja in o trpljenju, ki ga je prenašala primorsko ljudstvo. Vojna je končana, začenja se druga: za končno osvoboditev za priključitev k materi Jugoslaviji.

V roku najhujših borb med sovražnimi postojankami si je ljudstvo izvolilo svojo narodno oblast, ki je priljubljena in spoštovana vodila ljudstvo od zmage do zmage in očistila iz naše pokrajine okupatorja in fašizem. Prišli so zavezniki, bratje po orožju in objavili znani odlok št. 11. Razpustili so narodno zaščito in razganjajo ustanove, ki so zrasle v toku osvobodilnega boja.

Ljudstvo Julijske Krajine je na diktatorski odlok zavezniške vojaške uprave enodušno reagiralo: „Nočemo vsiljene oblike, hočemo svojo oblast, nočemo diktature“. To so klici primorskih množic. Podpisi, protestna zborovanja, demonstracije so odgovor vseh demokratičnih množic Julijske krajine na diktatorski odlok št. 11 zavezniške vojaške uprave. Dvignila se je vsa Primorska, da v množičnih protestih obrani plovce svoje štiriletnke borbe in človeške pravice. Ljudstvo je znova spregovorilo! Iz protestov in demonstracij je zraslo novo gibanje, ki hoče črno na belem dokazati vsemu svetu, komu pripada trpeča Primorska. Ni sile, ki bi bila v stanju preprečiti Primorcem, da bi pismeno izrazili svojo voljo za priključitev k novi Jugoslaviji.

Pred 25 leti so naše ljudstvo za zelenim stolom ogoljufali. Brez njegovega pristanka so ga prodali tujcu, ki ga je zatiral, preganjal, načrtno uničeval ter potujčeval. Danes imamo dolgo dobo izkušenj štiriletnke krvave borbe, imamo tudi Atlantsko karto, ki govori o samoodločbi narodov s pravico odcepitve. Vse to je dalo Primorcem pogum, da so se tako junaško dvignili, se borili in se še borijo za demokratične ljudske pravice. Zadnji ukrepi zavezniške vojaške uprave so prisilili Primorce, da trezno presodijo vse, kar se danes dogaja v naši izmučeni zemlji:

Preganjajo ljudske čitalnice, ki so vznikale v toku najhujše borbe proti skupnemu sovražniku, ker baje vrše „propagando“. V Benečiji terorizirajo in preganjajo ljudstvo slovenskega porekla. Vse daje vtis, da se je vrnila doba preteklosti. Iz vseh koncev in krajev prihajajo obupni klici po pomoči. Ščitijo se tisti, ki bi morali pred sodišče radi sodelovanja z okupatorjem. Zapirajo se pa protifašisti, ki so manifestirali na dan zmage nad sovražnikom. Iz Rablja nam pišejo, da se na delo ne sprejemajo

PREGLED SVETOVNIH DOGODKOV

Končna predaja Japonske bo podpisana 2. septembra - Rdeča armada osvobodila Port Arthur, Mandžurijo in Korejo - Ratifikacija ustanovne listine združenih narodov - Sovjetsko-Kitajska pogodba - Govor Angleškega Ministra Bevina v parlamentu - Sovjetska vlada in grške volitve.

Končna predaja Japonske bo podpisana 2. septembra

26. septembra so priplule močne skupine zavezniškega brodogradila v japonske teritorialne vode. 1300 letal je spremljalo 338 ladij. Ta najmočnejša skupina brodogradila bo zasedla važne strateške točke japonskega ozemlja. V tokijskem zalivu so zavezniki zasedli važno pomorsko oporišče Hokošuka.

Japonsko radijsko poročilo pravi, da namerava poslati Moskva okupacijske čete z letali v Hokaido, bi tudi nasproti Rdeči armadi še nadalje izvajali politiko dvoreznosti in sleparjenja. Rdeča Armada je v nekaj dneh strla vso japonsko kvantunsko armado, osvobodila celo Mandžurijo, Korejo s Port Arthurjem. Zajela je več sto tisoč vojakov, oficirjev, okrog 40 generalov in zaplenila par sto vojnih skladišč. Osvobodilna akcija SZ in njene slavne Rdeče armade je nalezla na velik odziv pri ljudstvih Mandžurije, Koreje in ostalih krajev, ki so bili pod peto japonskih

imperialistov. Rdeča armada ne vodi borbo s pregovori, ker s fašističnimi militarističnimi silami ni mogoče voditi politiko dolgih razgovorov, temveč je potrebno voditi proti njim politiko brezkompromisnega boja, dokler jih orožje ne prisili na končno predajo.

Prihod Rdeče armade v trdnjavo Port Arthur pa ni pomenil samo osvoboditev mesta dolgotrajnega suženjstva, marveč je bil s tem tudi položen temelj bodočega trajnega miru in mednarodne varnosti na Pacifiku.

imperialistov. Rdeča armada ne vodi borbo s pregovori, ker s fašističnimi militarističnimi silami ni mogoče voditi politiko dolgih razgovorov, temveč je potrebno voditi proti njim politiko brezkompromisnega boja, dokler jih orožje ne prisili na končno predajo.

Prihod Rdeče armade v trdnjavo Port Arthur pa ni pomenil samo osvoboditev mesta dolgotrajnega suženjstva, marveč je bil s tem tudi položen temelj bodočega trajnega miru in mednarodne varnosti na Pacifiku.

Rdeča armada osvobodila Port Arthur, Mandžurijo in Korejo

Bliskoviti udarci Rdeče Armade so vrgli japonske militariste na kolena. Kljub temu, da je japonska vlada kapitulirala že 15. avgusta, se je predaja vlekla do zadnjih dni. To so znaki, ki govorijo, da japonski militaristi sabotirajo brezpogojno predajo. V novi japonski vladi so zastopani isti politiki, ki so vodili vojno proti zaveznikom. Energičen nastop Rdeče armade v Mandžuriji, Koreji in Sahalinu je razbil sleherne iluzije japonskim militaristom, da

Ratifikacija ustanovne listine združenih narodov

Ob likvidaciji Japonskega militarizma so SZ, Anglija, Amerika, Francija, Jugoslavija in ostale države ratificirale Ustanovno listino Združenih narodov, ki je bila izdelana na konferenci v S. Franciscu. Podlaga te ustanovne listine so načrti o novi varnostni organizaciji, ki so jih pripravili zastopniki SZ, Združenih Ameriških držav, Velike Britanije in Kitajske republike v Dumbarton Oaksu, dalje zgodovinski sklepi Krimske konference, ki so pomenili smrtno obsodbo fašistične Nemčije.

Druga svetovna vojna je naučila združene narode, da si ustanovijo tako močno organizacijo, ki bo kos vsakemu poizkusu ponovnega napada in da bo imela

dovolj svojih sredstev na razpolago, da nastopi proti vsakemu napadalcu, ki bi skušal začeti novo vojno. Iz tega spoznanja, iz spoznanja napak družstva narodov in iz izkušnje vojne proti fašizmu, je bila zgrajena nova organizacija združenih narodov pred dvema mesecema v S. Franciscu, ki bo z dobro voljo in sredstvi, ki so ji na razpolago, lahko s silo orožja nastopila proti vsakemu napadalcu, ki bi ogrožal težko priborjeni mir. Taka organizacija pa bo lahko delovala samo tedaj, ako bo ohranjena enotnost združenih narodov s SZ, Anglijo in Ameriko. Svetovna reakcija je skušala na vse načine, da bi razrahljala vezi med

velikimi zavezniki. Kljub gotovim razlikam v mnenjih med zavezniški reakcija ni uspela in tudi ne bo uspela, da bi s svojimi intrigami razdružila velike zaveznike. Kajti ves svet je danes zainteresiran, da se ohrani in pribori trajen mir. Mir, ki bo pravičen, ki bo prinesel blagostanje za vse narode, ki so se edinstveno borili za skupne ideale človeštva.

Dejstvo, da so SZ, Anglija in Amerika in druge države ratificirale ustanovno listino prav v trenutku zmagovitega konca druge svetovne vojne, govori o tem, da je nova mednarodna organizacija miru na dobri podlagi in da je reakcija doživela svoj novi poraz.

Sovjetsko-Kitajska pogodba

Velikodušnost SZ napram Kitajski republiki še posebno izraža pogodba, v kateri se jamči, da se bodo sovjetske sile, ki so zasedle Mandžurijo, začele umikati iz zasedenega ozemlja tri tedne po japonski predaji. Važna železnica pa bo skupna last Kitajske in Sovjetske zveze. Razen tega se v pogodbi govori, da bo v treh letih železnica last Kitajske države brez kakršnekoli odškodnine. Port Arthur bosta upravljali

obe državi kot pomorsko oporišče. Sovjetska zveza je prevzela odgovornost za njegovo obrambo, Kitajska pa za civilno upravo. Kitajska republika bo priznala neodvisnost zunanje Mongolije, če bo plebiscit pokazal, da to želi ljudstvo.

Kitajski ministrski predsednik dr. Sung je označil novo Sovjetsko-Kitajsko pogodbo o zavezništvu in medsebojni pomoči kot poročstvo za trajni mir na Daljnem vzhodu.

Istovrstno pa je generalisim Čang-kajšek povabil v Čiungking voditelja Kitajskih demokratičnih in uporniških sil generala Mao Tse Tunga, na pregovore, general se je odzval povabilu. Mao Tse Tung je eden najslavnejših generalov osvobodilne borbe kitajskega ljudstva in se je posebno izkazal v borbi proti japonskim osvajevalcem.

Govor angleškega ministra Bevina v parlamentu

Govor laburističnega ministra Bevin-a je naletel na splošen odpor v Balkanskih državah. Zakaj? Zato, ker se gospod Bevin, minist

ster zunanjih zadev odkrito zavzema za reakcionarne režime v Grčiji in daje potuho španskim fašistom. „Daily Worker“ je za

pisal med drugim: „Ni dvoma, da je pričakovalo ljudstvo od take vodilne osebnosti kot je laburistični zunanji minister mnogo krep-

kejšje izjave o mednarodnih zadevah“. Agencija Reuter pa je dne 23. avgusta poročala: „Španski finančni krogi so izjavo gospoda Bevina sprejeli z navdušenjem“. Demokratična „New York Times“ pa pravi: Izgleda, da ni zmaga laburistične stranke do temeljev pretresla britansko zunanjo politiko. Neglede na to, da so laburisti v volilni borbi mnogo govorili o tem, da se bo nehala podpora zastarelim in monarhističnim sistemom v Evropi. Zadnja izjava gospoda ministra pa dokazuje nasprotno, da se zunanja politika laburistične vlade ni spremenila, kar se tiče odnosa do monarhističnega fašističnega režima v Grčiji in drugih Balkanskih državah.

Sovjetska vlada in grške volitve

Angleška vlada je povabila Sovjetsko vlado, da pošlje svoje zastopnike v Grčijo za nadzorovanja volitev, ki jih misli izvesti Vularisov režim v Grčiji. Sovjetska vlada pa je odklonila in dejala, da tako nadzorstvo sramoti načela demokracije in škoduje suverenosti države, v kateri se namerava uporabljati tako nadzorstvo. Tudi Amerika je odklonila svoje nadzorovanje. Sklep Sovjetske vlade je izzval veliko zadovoljstvo vseh demokratičnih narodov zlasti pa grškega ljudstva, ki živi pod terorjem monarho-fašističnih tolpa. Moskovska „Izvestija“ je zapisala, da „tako nadzorstvo ali kakor se včasih rajši imenuje superrevizija volitev v inozemskih državah, predstavlja za prizadeto državo brezdvoma eno izmed oblik neposrednega posega v notranje zadeve te države, posega, ki ne more imeti za rezultat okrepitev demokracije, temveč le rušenje demokratičnih sil“.

Vsemu svetu je znano, da se je grško ljudstvo junaško borilo proti okupatorju za svojo nacionalno svobodo. Vsemu svetu je znano, da je grškemu ljudstvu bila vsiljena vlada, ki danes terorizira in preganja dosledne borce za svobodo.

Amnestija

Mednarodni ljubitelji fašizma in nepopravljivi domači izdajalci nas obrekujejo — da vladamo s terorjem... V porogljiv posmeh njihovim klevetam, ki izvirajo iz podlega sovražstva do našega ljudstva in naših narodov, gre normalizacija našega življenja izredno hitro in učinkovito pot. Titova državniška modrost ni odprla vrat v svobodo samo jugoslovanskim narodom, temveč tudi množici zapeljancev in dejanskih krivcev, ki jim je narodna osvoboditev prinesla zaslužen plačilo. Splošni amnestiji, ki jo je izreklo Predsedstvo AVNOJ-a, je nato sledila ukinitve sodišč narodne časti po federalnih edinicah. Danes je objavljena tudi v Sloveniji. Hkrati z njo je objavljena pomilostitev vseh onih, ki jih je obsodilo sodišče slovenske narodne časti.

Pretekli so torej komaj dobri trije meseci po končani osvoboditvi in že smemo reči, da se je kljub vsem strahotam štirih let narodne osvobodilne borbe, kljub nezalisanemu izdajstvu, ki so ga zagrešili notranji sovražniki našega naroda, v glavnem povrnilo normalno življenje. Kdo razen našega demokratičnega gibanja, ki so ga porodile najudarnejše, najboljše in tudi najplemenitejše sile našega naroda, bi še bil v stanju, da v

Usi na veliko slovensko ljudsko veselico, ki jo privedi
uprava našega lista, dne 2. septembra, ob 2 popoldne v
Rožni dolini (gosfilna Konič).

Posebna vabila se ne bodo razpošiljala.

tisti, ki so se borili v Jugoslovanski partizanski vojski. Kljub vsemu temu nasilju se je Primorsko ljudstvo odločilo za priključitev k Jugoslaviji ne samo zato, ker so Slovani, ker pripadajo tej zemlji, marveč v prvem redu zato, ker vlada v Jugoslaviji prava ljudska demokracija, zato, ker je Jugoslavija že v toku osvobodilne borbe bila vzor vsem evropskim drža-

vam kot narod junaštva, kot država ljudskih pravic in narodne svobode. Zato ker je Jugoslavija s svojimi zakoni še danes vzor novega evropskega demokratizma. Ni slučajno, da sena tisoče Italijanov podpisuje za priključitev Julijske krajine k novi Titovi Jugoslaviji. Italijanske množice so razočarane nad lažno Parijevo demokracijo, ki uvaža terorizem in nacional-šovinizem kot bojno geslo proti našemu ljudstvu v Julijski krajini.

Poročila iz okrajev govori, da podpisovanje nepričakovano odlično uspeva. Skoraj vse vasi so podpisale stoodstotno. To so dokumenti, ki bodo svetu pokazali resnico in dokazali, da hoče in mora po samoodločbi Julijska Krajina pripadati novi Jugoslaviji.

DEJANJA GOVORE ...

Ker sem izvedel, da je nadškof msgr. Margotti razumel kakšen položaj je nastal zanj v Gorici po dogodkih preteklega maja in da se je tudi ravnal temu sorazmerno, prekinjam z nadaljnjimi pozivi.

(A. Gentano)

— Mi pa smatramo, da je potrebno objaviti nekatere dokumente, ki se nanašajo na goriškega kneznadškofa msgr. Margottija.

Goriška kvestura je sporočila prefektu s spisom št. 011433, z dne 24. septembra 1934: „Vsi, ki so zvedeli, da je poslal nadškof po svojem tajniku na fašistično federacijo v dobrodelne namene

in potrebno, da bi moral prejemati razen posebne podpore, ki jo dobi tu pa tam, ob raznih prilikah, še drugo fiksno nakazilo „ad personam“; tako da bi imel msgr. Margotti zasiguran obstoj, posebno v zvezi z večjim dostojanstvom in ugledom, ki pritiče prvemu italijanskemu goriškemu nadškofu. Potemtakem bi bil posebno hvaležen Ministrstvu, ako bi blagovolilo nakazati posebno odškodnino v taki višini, da bi prejemal skupno z dopolnilno plačo vsaj toliko, kolikor je dobival njegov prednik msgr. Sirotti.

Iz prefekturnega dokumenta se razvidijo tri glavne stvari.

Narod naš dokazuje hrani...

1000 lir, so to odobraval“. V istem poročilu najdete besede, ki jih je izrekel nadškof, ko je vstopil v stolno cerkev; govoril je o: „Njem, ki zna tako dobro voditi in ki je povzdignil italijanski narod do tolike slave; pozdravljamo ga in želimo, da bi ostal pri življenju in da bi bil vedno zmagovit.“

Goriški prefekt Aldo Cavana piše notranjemu ministrstvu v poročilu št. 4206, z dne 12. decembra 1934: „Ker ima goriški nadškof čisto drugačno delovanje kot ga imajo vsi drugi škofje iz kraljevine, ker mora pomagati politični oblasti pri delu za italijansko prodiranje med tujerodnim prebivalstvom, se nam zdi pravično

1. Da so zahtevali od msgr. Margottija v Gorici, v razliko od ostalih italijanskih škofov, naj pomaga pri akciji za prodiranje italijanstva;

2. Da so mu dovoljevali to posebno podporo tu pa tam ob posebnih prilikah in okoliščinah;

3. Da so predlagali izenačenje plačevanja med msgr. Margottijem in msgr. Sirotičem.

Imenovani prefekt Cavana piše v svojem pismu št. 3175 z dne 4. aprila 1935: „Upoštevajte to, da msgr. Margotti podpira spretno kot navdušen italijanski nacionalist delo političnih oblasti za italijanski prodor med tujerodnim prebivalstvom in mu ne zadostuje letni dodatek v plači, da bi lahko svojemu položaju primerno vr-

šil delo v tej važni in delikatni nadškofiji, zato vas prosim, da mu daste 10.000 lir izredne podpore.“

Da bi podprl prošnjo nadškofa Margottija za podporo, je pisal 21. februarja 1938 goriški prefekt Orazi ministrstvu za notranje zadeve v Rim: „Velika revščina prebivalstva naše province in pretežna večina tujerodne duhovščine in prebivalstva, ki noče podpirati škofa, ki je Italijan po duši in delu, povzroča težko ekonomsko stanje msgr. Margottija, ki ne more radi tega obdržati ugleda, ki bi bil primeren za italijanskega škofa v tej coni. Zato naj mu vlada pomaga z izredno podporo.

Msgr. Margotti nadaljuje s hvalevrednim delovanjem na političnem polju in še prav zaradi tega zasluži posebno pažnjo.“

Msgr. Margotti je poslal pismo kavaljeru Carnieriju na goriško prefekturo, v katerem mu piše med drugim: „Rajši ostanem ubog in ne nadlegujem oblasti. Bilo bi dovolj, da bi se enkrat toliko prepričali, da ubogi goriški nadškof ne more naprej, ako mu vlada ne priskoči na pomoč s 50.000 lirami letno.“

Tudi sledeči dokumenti se nam zde zanimivi:

Prvi je brzojavka, ki jo je prejel goriški prefekt; glasi se: „43775 - Prečital sem poslanico nadškofa Margottija. Sporočite mu, da so njegove besede vredne Italijana in svečenika. Izrazite mu moje zadovoljstvo. Mussolini.“

Drugi dokument pa je pismo, ki ga je poslal msgr. Margotti goriškemu prefektu ob tej priliki: „Ekscelenca. Besede dučaja, ki ste mi jih sporočili v današnjem pismu in ki ste jih ponovili danes zjutraj, ko ste prišli k meni na obisk, predstavljajo preveliko nagrado zame in za moje skromno delo. Prosim Vas, da sporočite dučaju moje hvaležnost; še nadalje bom molil za gotovo zmago fašistične Italije, ki jo še enkrat blagoslovim skupno z njenim vodjem. Blagovolite sprejeti moje pozdrave; zahvaljujem se Vam za obisk in za vse vljudnosti in prijaznosti, ki ste mi jih vedno izkazovali.“

Zdi se nam, da zvane zelo nasprotno z mučeništvom jugoslovanskih in italijanskih partizanov vsi ti vzkliki za gotovo zmago fašistične Italije in da se tudi ne skladajo s škofovim položajem napram zaveznikom.

Na Goriškem se ljudstvo sprašuje, kaj še danes dela nadškof Margotti v Gorici, ko so vendar njegovi glavni ožji sodelavci - fašisti sami izginili iz javnega življenja v Gorici. V njem vidi antifašistično ljudstvo ostanek fašizma v Gorici,

pravične borbe dovoljujejo in narakujejo.

Naša ljudska demokracija je bila velikodušna tudi to pot. Zapeljancem, premnogim krivcem je znova omogočila, da svobodni, s trdim delom za našo ljudsko skupnost in pred budnimi očmi naših čuječnih ljudskih množic popravijo storjeno krivdo in storjene krivice. Mnogim, ki jim je izguba narodne časti naravnost ogrozila življenjsko eksistenco, je vrnila možnost eksistence.

Naša velikodušnost izvira iz naše moči. Prav zato, ker je za nami ljudstvo, prav zato, ker vsa naša oblast raste iz ljudstva, prav zato znamo in smemo biti velikodušni. Bili smo sposobni toľči izdajalce v najtrših okoliščinah. Sposobni jih bomo s čuječno ljudsko silo toľči tudi v okoliščinah svobode in najstrožje zakonitosti v bodoče, sposobni bomo toľči vse izdajalce in reaktorje, vse tiste, ki se bodo pokazali nevredne naše velikodušnosti.

Naša velikodušnost izvira končno iz naše globoke vere v ljudske sile naših narodov, v prebujenost našega ljudstva. Vemo, da bodo ljudske množice prav sedaj stopnjevale svojo budnost proti vsem izdajalcem. Naše množice z vso odgovornostjo pozivamo na dvig budnosti.

Naša vas je dala 40

partizanov za to ...

Na masovnem sestanku, ki se je vršil v neki vasi v Komenskem okraju, je naš aktivist Antifašistične Zveze razlagal vprašanje podpisne akcije za priključitev Julijske Krajine k Federativni Demokraciji Jugoslaviji. Vaščani so kar čudno gledali in bili nekako užaljeni, češ ali je res potrebno vprašati smo ali nismo za Titovo Jugoslavijo. Nekdo je izjavil: „Naša vas je dala 40 partizanov, ki so položili svoja življenja za to. To povejte onim, ki bodo na mirovni konferenci sklepali o pripadnosti tega ozemlja, in prav gotovo ni naša vas prva med prvimi“. In res imamo prav v Komenskem okraju največ porušenih in požganih domov, imamo primere strašnega divjanja in barbarstva. O tem govore dovolj jasno požgane vasi Komen in Rihemberg. Tu je do tal porušil domove in odgnal vse, staro in mlado v ujetništvo v Nemčijo. Niso se vsi vrnili. Toda tisti, ki so se, služijo lahko za vzgled bližnji in daljni okolici. Kako je treba razumeti priborjeno svobodo in kako se je posluževati. Še več, učijo nas kako jo je treba tudi braniti.

„Ali smatrate res za potrebno, da moramo s podpisom izpričati našo pripadnost k Titovi Jugoslaviji? Poglejte našo vas, pogledajte, kje prebivamo in vprašajte, kakšno je moralno stanje naše vasi“. Tako so odgovorili aktivistom ljudje iz Rihemberga. „Nam je sovražnik vse uničil, odgnal nas je v Nemčijo, in marsikateri je ostal tam. Toda vprašam vas, ali je kdo, ki res misli, da smo mi vse to žrtvovali zastonj? Zato, da se povrne staro, da bomo spet oropani ljudske oblasti, da bomo odtrgani od naše matere Slovenije? Podpiše se lahko danes vsakdo. Toda bolje bi bilo vprašati, kdo je svobode vreden, kdo jo sme uživati, kdo ima pravico zahtevati demokracije pravice in kdo ima pravico živeti v federativni demokratični in svobodni Jugoslaviji.“

Malo je vasi, ki bi se lahko ponašale s tako požrtvovalnostjo in s tako enotnostjo kot se lahko vas Rihemberg. Kot malokje je tu treba premagati vsak dan tiho težkoč bodisi za hrano,

Tisti bedni izvržki, ki jih naša velikodušnost ne gane, pa naj le postanejo še bolj strupeni kot so. Gremo in bomo šli svojo dosledno pot brez ozira na njihov lajež doma in v inozemstvu. Z nami so ljudske množice, ki verujejo in s silno požrtvovalnostjo delajo za našo veliko pravično stvar, ljudske množice, ki bodo znale tudi poslej sproti odkriti in razgaliti slehernega izdajalca.

Kar se naših ljudskih množic tiče, ima amnestija vsekakor dvojno plat: po eni strani utrjuje njihovo vero v nov pravični red in zakonitost nove Jugoslavije, po drugi strani pa dviga njihovo budnost proti vsem sovražnim naklepom.

BORIS KIDRIČ.

stanovanje itd. in malo kje jih ljudstvo s tako požrtvovalnostjo in enotnostjo rešuje kot v tej vasi.

Ali naj vprašamo v Komenu kam hočejo in zakaj so se borili? Užaljeni bi bili kot v bližnji vasi, kjer so dejali: „40 najboljših smo dali! - Naštevati bi lahko stotine primerov. Pa ne samo danes. Njihove vere v pravičnost in v boljše življenje ni mogla omajati najbolj ostudna sovražnikova propaganda, niti vse divjanje, ropanje in pobijanje po naših vaseh, ki so jih izvajali fašisti, četniki, domobranci in bela garda. Divjanje te podivjane golazni, izdajalcev lastnega naroda je samo podžigala naše ljudstvo v borbi proti tem izmečkom za boljše in srečnejše čase. Ali naj naštevamo vsa zločinska dejanja teh izmečkov nad katerimi je narod že izrekel pravično kazen? Ni treba! Predobro jih imamo v spominu. Od bele garde, ki je od časa do časa menjala barvo, pa do domobrancev in četnikov, ena sama veriga grozodejstev in izdajstva nad lastnim narodom. V kolikor še ni, bo narod še izrekel pravično kazen nad temi izdajalci.

„Mi smo za belo gardo“. Tako je napisala neka družina v Mirenskem okraju. Edina družina v vsem našem okrožju, ki se je jasno izrazila o svoji pripadnosti. Ne mislimo, da je ta edina družina v našem okrožju. Naravno je, da je v našem okrožju še nekaj takih, ki jim federativna in demokratična Jugoslavija smrdi. To so predvsem idejni voditelji bele, kasneje plave garde, nekaj zagrizenih spekulantov, ki so živeli na račun naroda, tisti, ki so sokrivi nešteti zločinov in gorja slovenskega naroda, tisti, ki so se vezali na življenje in smrt z okupatorjem. Zaradi „demokracije“ in „svobode“ se danes ti zločinci svobodno sprehajajo po naših mestih in trgih. Čiščenje fašistov gre tako, kakor je šla vojna škoda po prejšnji svetovni vojni. Starejši ljudje se tega dobro spominjajo. Mi si o tej čistki ne delamo iluzij.

Ti elementi kakor gornja družina, ki se je tako izrazila, so popolnoma svobodni, da se izrazijo, kakor mislijo. Nihče ni prisiljen, da se izrazi drugače, kakor misli in nihče ne more trditi, da se je nad komurkoli izvajal kakršenkoli pritisk. Mislimo, da tukaj ni treba povdarjati, če imajo taki ljudje sploh pravico glasovati za to, proti čemur so se stalno borili. Oni bodo za svoje zločine in podla dejanja prav tej državi odgovarjali.

Za Federativno Demokratično Jugoslavijo lahko s ponosom glasujejo vsi tisti, ki so za njo prenašali žrtve, gorje in ponižanja. Tisti pa,

takih okoliščinah, po tolikem trpljenju našega ljudstva in po tolikih zločinah narodnih izdajalcev — tako hitro odstrani izredne ukrepe?!

So podleži, ki izza ogla sikajo, da smo pod pritiskom inozemstva popustili, ker da se inozemstva bojimo. Ljudi, ki bi jim verjeli, vprašamo, če smo „popuščali“ tudi takrat, ko smo izkazovali milost sredi najbolj ogorčene borbe proti okupatorju, čeprav smo imeli izdajalce in zavedence v rokah, čeprav bi jih bilo lahko uničili za vselej.

Krik potuhnjenih izdajalcev in agentov mednarodne protifašistične reakcije dokazuje pač samo eno: dokazuje, da jim naša velikodušnost ni všeč, dokazuje da jim naša velikodušnost ne gre v račun, dokazuje, da nam ne morejo odpustiti niti naše — velikodušnosti.

Mi jih prav dobro razumemo. Zaradi svojega notoričnega izdajstva, zaradi svojega sovraštva do Domovine bi hoteli, da bi bila res vsaj pičica vsega, s čemer nas obrekujejo.

Obstaja pa pri nas tudi mnogo dobrih in zvestih, ki jim amnestija ni povsem všeč. Spričo prestopa trpljenja našega naroda, spričo njegovih žrtev — amnestije ne

razumejo popolnoma. Hkrati se boje, da naša „popustljivost“ ne bi škodovala naši veliki stvari, da ne bi škodovala naši Domovini, ki se je prerodila in ki se obnavlja. Reči smemo, da ljudi, ki amnestije ne razumejo povsem, ni ravno malo. Mnogo jih je, ki jih je ob amnestiji zaskrbelo.

Toda tudi tem moramo reči, da nimajo prav.

Od kod naša velikodušnost?

Reakcionarji, izdajalci, fašisti in profašisti pač ne znajo, ne morejo in ne smejo biti velikodušni. Nikoli, prav nikoli jim ni dano in jim ne more biti dano, da bi bili velikodušni. Tak je zakon vsega njihovega protidemokratskega bistva, zakon protiljudske peščice, zakon reakcije, ki v njeni perspektivi ni velikih zmag, ki pa jo nenehno straši senca velikih in neogibnih porazov, tak zakon je to.

Ljudsko demokratično gibanje, čeprav nepopustljivo in kadar treba tudi pravično neusmiljeno v borbi za veliko stvar svojega ljudstva in naroda, pa zna, sme biti velikodušno — o pravem času. Njegova velikodušnost, ki je hkrati izrazita vzgojna gesta, ne krepi sovražnikov in nevrednih, temveč jih le še huje toľče, če je bila seveda velikodušnost izkazana zares o pravem času, takrat torej, ko jo okoliščine in pogoji velike in

IZ NAŠIH KRAJEV

Iz Gorice

Dne 24. t. m. je zavezniška policija aretirala na Travniku, v Gorici (za to gre posebna zasluga tov. Hladniku Feliks), Terčelja Zdravka iz Šturij pri Ajdovščini.

Terčelj Zdravko je bil v službi pri domobranski policiji v Ajdovščini ter eden izmed največjih zločincev v Vipavski dolini.

Do sedaj je dospelo 13 obtožilnih izjav, med katerimi so nekatere, ki obtožujejo Terčelja, da je usmrtil 16 italijanskih partizanov in enega Angleža.

Ima na vesti še mnogo drugih zločinov, za katere pa je preiskava še v teku. Sedaj premišluje Terčelj svoje zločine v goriških zaporih.

Po dogovoru med zavezniški na Jaltski konferenci (med gg. Churchillom, Stalinom in Rooseveltom), bodo morali izročiti Terčelja v kraj, kjer je izvršil zločine, to je v Ajdovščino.

Iz Brd

Po seji, ki se je vršila skupno z guvernerjem iz Krmina glede županstva v Dolenjih, kjer so zastopniki Slovencev ostro nastopili proti imenovanju italijanskega predsednika za Dolenje „Špekornja“, je dolenjsko županstvo zaprto že tri dni.

V Kozani se je dne 26. 8. t. l. vršil lep miting, ki je v vsakem oziru prav dobro uspel. Sledili so tudi govori o nameravani ukinitvi naših oblasti, o volitvah itd. Zbrana množica je vzklíkala „hočemo našo ljudsko oblast itd.“

Dne 24. avgusta je velika množica ljudstva manifestirala pred sedežem Okr. NOO za Brda radi znanega proglasa št. 11. Zavezniška oblast je bila povabljen, a se povablu ni odzvala. Vsled tega je vsa množica ljudstva odšla v Dolenje, to je 3 ure hoda od vasi. Pred vasio Dolenje je množica pretepla neko fašistično reakcionarko, ki je naznanila zavezniškom in župniku, da prihaja množica. Župnik je šel v zvonik ter dal znamenje ljudstvu kakor pred točo. Množica je vzklíkala: „Hočemo našo ljudsko oblast! - Nočemo imenovanih ali odobrenih predsednikov“. Guverner je poklical enega odposlanca ljudstva in pristal na to, da se bo vpoštevala volja ljudstva.

Tudi pri nas se pridno dela na obnovi. Imamo sicer težave radi prevoznih sredstev, ker nam primanjkuje vprežne živine, ki je bila skoraj celotno oropana od Nem-

ki ima čast napisati „mi smo za belo gardo“ so prav tako dolžni stati ob strani do konca istemu, ki so ga ves čas narodno-osvobodilnega boja v svojem izdajstvu in sodelovanju z okupatorjem podpirali. Zato naj le napišejo „Mi smo za belo gardo“, mi jim njihove časti ne zavdamo.

Svojo pripadnost k Titovi Jugoslaviji je prebivalstvo Julijske Krajine izpričalo s svojo oboroženo akcijo proti okupatorju in fašizmu. O tem ni treba veliko pisariti. Dokazujejo dejstva. Če pa kdo hoče, da ponovno izpričamo svojo pripadnost za federativno Jugoslavijo, svojo pripravljenost za obrambo ljudske oblasti in demokratičnih pridobitev, ima prav v teh podpisih ponovni dokaz težen našega ljudstva, ki želi živeti skupno z ostalimi jugoslovanskimi narodi v Titovi Jugoslaviji.

cev, fašistov in njihovih hlapcev četnikov. Vendar delo le napreduje. Vasi kakor Števerjan, Vipolže, Kojko in druge so pokazale lepe uspehe na obnovi cest in mostov. Bilo je popravljeno že precej kilometrov cest s prostovoljnimi delovnimi urami. Zavezniški so nam obljubili pomoč v prevozu, ali do danes se ta obljuba ni izpolnila. Želeli bi bilo, da bi se naši krajevni odbori pobrigali z isto vneto za popravilo šol, občinskih poslopij in obcestnih zidov, ki so še danes v zelo slabem stanu in zahtevajo nujno popravilo. Za prvo silo nam je stavil na razpolago stavbeni material okrožni odsek za obnovo.

Iz Bovškega

Rudarji iz Loga in Bovškega okraja so šli zopet na delo v Rajbeljski rudnik; pripetilo pa se je nekaj nezasišane: Gospod inženir Kalizuri, ki je pri direkciji rudnika, ni hotel sprejeti na delo tov. Štrukelja Antona, ki je delal v Rajbelju že trideset let in je oče trinajstih otrok. Dva sta mu padla pri partizanih, eden je pogrešan, eden pa je še v J. A.; najmlajši otrok je star šest let. On sam, njegova žena, en sin in hči pa so bili internirani.

Ravnateljstvo rudnika ni hotelo sprejeti še celo vrsto bivših internirancev z izgovorom, da so bili partizani ali da so sodelovali z njimi. Na delo sprejemajo raje take, ki niso nič zagrešili proti bivšemu fašističnemu režimu. Torej tako je zavezniška čistka fašistov, da še nadalje gospodarijo fašisti po rudniških uradih in ne dajo celo dela protifašistom.

Iz Morskega pri Kanalu

Naša mladina se je ves čas borbe dobro izkazala. Tudi sedaj ni v ničemer popustila. Tako je pretekli teden nabrala 350 kg sadja za naše ranjence, ki se nahajajo v bojnici Sv. Jušta v Gorici. Ranjenci so bili mladini prav hvaležni in so jim poslali zahvalno pismo ter več hlebov kruha, katerega so naši pionirski razdelili med revnejše ljudi.

Iz Renč

Pred par dnevi smo ustanovili pri nas kulturno prosvetno društvo. Gojili bomo petje, dramatik in fizikulturo. Mladina in tudi starejši vaščani so z navdušenjem pristopili k novemu društvu. Imamo tudi čitalnico in knjižnico.

Razstava slovenskih primorskih umetnikov v Gorici

Dne 29. t. m. so slovenski primorski umetniki odprli v Gorici slikarsko in kiparsko razstavo. Prof. Budal je imel otvoritveni govor; prisostovale so naše in zavezniške oblasti ter številni zastopniki javnega življenja Gorice. Razstava bo trajala 10 dni.

Pot me pelje skozi Gorjansko. Močna kraška burja se mi srdito zaganja v obraz. Začuden se oziram okrog. Kamor se ozrem, tam vidim vihrati slovensko ali jugoslovansko zastavo, nekeje poleg slovenske in jugoslovanske vidim tudi zastave naših velikih zavezniškov. Kaj to pomeni? Saj je vendar le ponedeljek in povsod, koder sem hodil, sem videl ljudi na delu, le v Gorjanskem imajo praznik in, kot izgleda, gotovo nenavaden praznik. Smehljajoča se dekleta, praznično oblečena, se nekam skrivnostno, a veselo pogovarjajo, tu pa tam se sliši kak partizanski napev. Pionirji, vsi s titovko na glavi, urno skačejo od okna do vrat in zbirajo v šopek najlepše cvetice? Može se tudi zbirajo, možko in ponosno se pogovarjajo

Star slovenski ljudski pregovor je pokazal zopet enkrat svojo vrednost. Res so se zganili ljudje, ki jim je bil namenjen v iztreženje članek „Credere, Obbedire, Combattere“, s pozivom, naj prenehajo s zakrknjeno reakcionarno miselnostjo, z brskanjem po potvorjenih statističnih in zgodovinskih bukvah — edinih o stankih veličine in slave na zločinah in krvi zgrajenega italijanskega imperija. Zganili so se, ker jih je zbudila resnica.

„Igra je zgubljena, gospodje reakcionarji!“ Tega dejstva se sedaj krčevito otepljejo, se trkajo na „demokratična“ prsa, nabito polna stare mržnje in kličejo na pomoč mednarodne reakcionarje, ki so jih demokratične množice njihove dežele razkrinkale. Z brskanjem teh gospodov po zgodovinskih knjigah in navajanjem raznih plačanih pisunov, četudi so bili neitalijanske narodnosti, se ne bomo ukvarjali. Odgovor na navajanja raznih ljudskih štetij, italijanskih, avstrijskih in nevedo še kakšnih, na vprašanje več in manjšin, na dokazovanja narodnostne pripadnosti pokrajin ali mest v Primorju in Istri, je dala udeležba vsega primorskega ljudstva v osvobodilni borbi proti italijanskemu in nemškemu imperializmu. Odgovor daje ljudstvo danes v nadaljevanju borbe proti ostankom fašizma — za dokončno osvoboditev, odgovor daje velik razvoj kulturnega in prosvetnega delovanja, ki je bilo v dobi italijanske zasedbe popolnoma zatrto. Vsakdo, ki bo danes odložil lažnjiva in varljiva očala skozi katera je gledal vseh 25 let, ki bo stopil iz naučenega kroga ljudi reakcionarne miselnosti, bo moral spoznati resnico!

Odgovor „Il lunedì“

Odgovorili bomo nekoliko na „Il Lunedì“-jevo navajanje izjav, ki jih je dal gospod Churchill, bivši konservativni ministrski predsednik o novem terorju, ki je baje na Poljskem, na Češko-slovaškem, v Jugoslaviji itd. Te izjave posnemajo za njim radevolje ljudje, ki jim ne diši prava ljudska demokracija, ki se boje čiščenja fašističnih elementov. Dejstvo je, da so narodi, ki so v osvobodilni vojni proti fašizmu obračunali tudi z osvojenimi, zatiralnimi sistemi, pristopili k temeljitemu očiščenju vsakršnih ostankov fašističnih in izdajalskih elementov. To je samo pravično izvajanje sklepov kimske konference, med njimi zlasti sklepa o kaznovanju vseh vojniških zločincev, ki jih je poleg pokojnega predsednika ZDA, Roosevelta in maršala Stalina, podpisal tudi gospod Churchill. Kakor so demokratične množice Anglije vedno pravilno razumele napredna demokratična stremeljenja narodov v osvobodilni borbi in izsilile izpremembo politike do osvobodilnih pokretov, tako so tudi sedaj obračunale z reakcionarnimi demokrati, med njimi z gospodom

Churchillom. Narodi Jugoslavije so poklicali na odgovornost vsakogar, ki se je pečal z italijanskim, nemškim ali madžarskim okupatorjem, ga obsodili, toda v široki amnestiji so dali sedaj zapeljancem možnost, da svoje zločine tudi popravijo.

Zanimiv je tudi stavek iz „Il Lunedì“, ki navaja izjavo maršala Alexandra: „Odlični ljudje so vedno ločili odgovornost fašizma (za katero so plačali vodje) od odgovornosti Italije (za to odgovornost nima kdo plačati, ker je sploh ni).“

Ker se moramo resnično vprašati ali je res peščica fašističnih zločincev in vodij, plačala vso odgovornost za neštete zločine, naj v ilustracijo Alexandrove „gentlemanske“ izjave, ki jo je tako hitro citiral „Il Lunedì“ navedemo nekaj odstavkov govora jugoslovanskega ministra za trgovino in preskrbo inž. Nikola Petroviča na plenarni seji sveta UNRRA-e:

Žrtve fašističnih zločincev

„Od leta 1918 vse do leta 1941 je vodila Italija proti jugoslovanskim narodom politiko proti njihovi narodnosti in državni odvisnosti. Krojila je usodo onim 600 tisočim sonarodnjakom v Istri, Julijski krajini in Trstu, ki so po prvi svetovni vojni ostali med njenimi mejami in so bili izpostavljeni načrtnemu raznarodovanju, pa tudi fizičnemu uničevanju.“

Meseca aprila 1941. leta je fašistična Italija skupno z nacistično Nemčijo napadla Jugoslavijo. Skupno z Nemčijo je razkosala Jugoslavijo in zasedla, anektirala ali stavila pod svoje nadzorstvo prostrane predele našega narodnega področja: Hrvaško Primorje, Dalmacijo in druge dele Hrvatske, južni del Slovenije z Ljubljano, delle Bosne in Hercegovine in Črnogore. Ljudstvo teh krajev je napisalo v svojo zgodovino težke čase in strašna trpljenja pod suženjstvom tujih osvajalcev, toda nikoli bolj krvavih kakor v času italijanske zasedbe v letih 1941-43 in nemške zasedbe, ki jo je nadomestila Italijanska vojska (ne fašistični vodje op. ur.) se ni ponašala proti nam kot višješki nasprotnik, ki se ravna po mednarodnem vojnem pravu. Italijanska vojska je vpadla v našo domovino, ubijala staro in mlado, starce, žene in otroke, uničevala starodavne spomenike naše kulture in požigala skromne hišice naših kmetov. Kjer koli je šla, je zapuščala pogorišča, trupla, solze nedolžnih otrok in mater.

Govorim o 10 tisočih našega nedolžnega civilnega prebivalstva, ki je bilo uničeno v dveh in pol letih italijanske zasedbe, govorim o neizmerni materialni škodi, ki nam je bila povzročena z ogromnim številom požganih hiš, z velikim številom uničenih ali odpeljanih industrijskih pod-

jetij, s škodo, ki je bila povzročena našemu poljedelstvu, gozdarstvu, ribolovu, itd. Ta škoda je ocenjena na mnoge milijarde dinarjev. Slika bo popolna, če po vsem tem dodam še usodno vlogo Italije v pripravah za izživanje druge svetovne vojne, ki so jo tako drago plačali vsi narodi in ki je ogrožala tudi sam obstoj civiliziranega človeštva.

Da bi vam podal jasno in natančno sliko metod iz italijanske zasedbe v Jugoslaviji in da bi odstranil tudi najmanjši sum o objektivnosti tega, kar govorim, mi dovolite, da vam podam nekaj podatkov, ki jih je zbrala naša državna komisija za ugotavljanje okupatorjevih zločinov. Samo v ljubljanski pokrajini je bilo v času italijanske okupacije od dne 11. aprila 41. do 8. septembra 43. ustreljenih od italijanskih vojaških sil 1000 oseb za talce. Razen tega pa je bilo več kot 8 tisoč oseb odgnanih v smrt, četudi so bile mnoge od njih predčasno oproščene od ljubljanskega vojaškega sodišča. Požgali so okoli 3 tisoč domov, v razna koncentracijska taborišča v Italiji, je bilo poslanih okoli 35 tisoč oseb. Vojaško sodišče (kraljevo! op. ur.) je obsodilo na tisoče oseb na dolgoletno težko ječo. Od oseb, ki so bile internirane na otoku Rabu, jih je 4700 umrlo od lakote. Skupno število prebivalstva ljubljanske pokrajine je znašalo vsega skupaj 300 tisoč oseb.

V Črnigori, neupoštevajoč zapore in koncentracijska taborišča v sami deželi, je bilo 98 tisoč 703 črnogorskih mož, žena in otrok poslanih v internacijo v Italijo v okoli 195 različnih koncentracijskih taborišč. Število prebivalcev tega dela Črne gore ne znaša več kot 300 tisoč, to pomeni, da je bila približno ena tretjina prebivalstva odpeljana v koncentracijska taborišča. Pirzio Biroli, guverner Črne gore, pravi v nekem povelju svojim podrejenim: „Morite to ljudstvo! To je narod, proti kateremu se borimo stoletja na obalah Jadrana. Ubijajte, streljajte, zažigajte ta narod...“

To povelje guvernerja Črne gore so italijanske armade v Jugoslaviji vestno izvrševale v svesti si svojega poslanstva...

„To je narod, proti kateremu se borimo stoletja na obalah Jadrana!“ Ali je potrebno odgovorjati po navedenih dejstvih še na članke, ki jih beremo v „Il Lunedì“, „L'Informatore“ itd. pod zvnenimi naslovi: „Resnica in lojalnost“, „O, ta slovanska propaganda!...slovanska propaganda?“

V potvorjenem članku „Il Lunedì“ ni mogel preko dejstva, da je osvobodilna borba v Jugoslaviji zahtevala okoli 2.000.000 žrtev. Preko številke ni mogel, zato pa se sklicuje na doprinos žrtev italijanskih brigad in divizij, ki so se borile v Jugoslaviji za njeno osvoboditev in za osvoboditev vseh narodov. Žrtve italijanskih tovarišev so tem „poštenim“ ljudem sredstvo za barantanje!

(nadaljuje na 4. strani)

Prihajajo... prihajajo...

in zvijajo ali pa kade dobro cigareto. Tu pa tam slišim: „Kmalu bodo prišli“. Kdo bo prišel? Koga tako željno pričakujejo? Rado veden vprašam mimoidočo tovarišico: „Kdo bo prišel v Gorjansko?“

„Partizani pridejo“. Hipoma mi je vse jasno. Nič več se ne čudim, zakaj imajo danes v Gorjanskem praznik, saj vendar čakajo partizane, čakajo njih, ki so ves čas težke borbe zvesto stali ob strani ljudstva, ga branili pred osvajalci in v borbi z njimi prepojili kraško gmajno s svojo mlado krvjo in pustili sredi golih kraških sten ne majhno število svojih najboljših tovarišev.

Danes pričakujejo tiste, s katerimi so bili skupaj v času borbe, pričakujejo tiste, s katerimi so se borili, trpeli in zmagali. Trdovratno so kljubovali naši Kraševci vsakemu terorju, zaupali so v svojo vojsko in bili prepričani v zmago. Težki so bili časi, a misel na svobodo je bila še močnejša. Bili so skoro edina opora naši vojski, v katero so položili vse svoje upe in v katero so poslali vse svoje sinove.

Prišel je 12. junij. Žalostni dan za vse nas. Morali smo zapustiti kraje, ki smo jih sami osvobodili in morali smo zapustiti ljudi, od katerih nas ni mogla ločiti nobena sovražnikova ofenziva.

Na Krasu je ostal le odred J. A. in danes prihaja del tega odreda v Gorjansko. Ljudstvo, srečno prihoda svojih osvoboditeljev, jim je postavilo lep, velik slavolok z napisom „POZDRAVLJENI“ in zdaj jih čaka, čaka.

Tam od Ivanjega grada se že slišijo tanki. „Prihajajo!... prihajajo!“ završi med ljudstvom, ki jim med vzkliki in petjem hiti naproti. Kolona dvajsetih tankov z lepo peterokrako zvezdo je že med prvimi hišami. Na železne velikane padajo od vseh strani šopki rož in raznobarnih cvetov. Tanki se ustavijo. Iz njih izstopijo smehljajoči se tankisti. Vojski in civilni se pozdravljajo, pogovarjajo, smejejo, prepevajo in vzklikajo...

V Gorjanskem se začenja spet novo življenje.

DROBNE NOVICE

* Kakor piše „Populaire“ se ugledni nacisti še vedno skrivajo v Španiji. Cenijo, da živi v Španiji 50.000 hitlerjancev.

* V Elbasanu se je vršil velik miting, na katerem je bil sprejet odlok o vzpostavitvi demokratične republike. Prebivalci so navdušeno vzklikali voditelju nove Albanije.

* Pretekli teden je prispela v Tržaško luko ladja UNRRA-e „M. Roberts“ z 8400 tonami sladkorja za Jugoslavijo.

* Bolgarski minister za notranje zadeve Anton Jugov je imel pred dnevi v Sofiji velik govor. Dejal je: „Razbijalci narodnega edinstva širijo v domovini in izven nje gnusne intrige, da bi uničili ugled Domovinske fronte Bolgarije. To delajo zato, ker ne morejo računati na podporo bolgarskega naroda. Toda ne morejo se skriti, narod dobro pozna njih volježi značaj. Ne bo se jim posrečilo prevariti našega kmeta, naših delovnih slojev.“

* V Ljubljani so predvajali krasen sovjetski film „Branila je domovino“. Film je posvočen sovjetskimi ženami, ki so žrtvovalle svoje življenje, svoje otroke in svoje imetje v sveti domovinski vojni.

* Vojaško sodišče v Ljubljani je obsodilo pretekli teden več znanih gospodarstvenikov iz mesta in okolice, ker so izdali osvobodilni boj in gospodarsko pomagali okupatorju.

* Na Dunaju so odkrili spomenik gardistom Rdeče armade, ki so padli v bojih za svobodo in neodvisnost evropskih narodov. Državni kancler dr. Renner se je zahvalil ruski vojski za osvoboditev avstrijskega ljudstva.

* Ustanovno listino združenih narodov so v zadnjem času ratificirale Britanija, Amerika, Rusija, Ukrajina in Jugoslavija.

* Sovjetska vlada je zavzela negativno stališče do izvedbe nadzorstva inozemskih držav nad volitvami v kateri koli državi z ozirom na dejstvo, da tako nadzorstvo sramoti načela demokracije in škoduje državi, v kateri se namerava uporabiti omenjeno nadzorstvo. Z ozirom na to, je sovjetska vlada odklonila ponudbo, da bi SZ sodelovala pri nadzorovanju volitev v Grčiji.

* Čeravno je bila v Bosni skoro vsa industrija uničena, se ista sedaj polagoma oživlja. Oživel je lesna trgovina, tudi nekaj opekarn in cementarn je že obnovljenih; Težke rane, ki jih je zadel okupator se počasi celijo.

* Dne 18. avgusta je sovjetsko ljudstvo praznovalo dan sovjetskega

(Nadeljevanje 3. strani)

Mi jim pa odgovarjamo:

Italijanski borci, ki so vstopili v partizanske vrste v Jugoslaviji so tisti, ki so spoznali vse gorje in strahote dve in pol letne okupacije, spoznali so svojo dolžnost, da kot pošteni Italijani rešijo čast naroda - ne posameznikov. V njih so gledali vsi narodi Jugoslavije predstavnike poštenega in demokratičnega italijanskega naroda in skupno bratstvo v borbi je postalo temelj poveljnega sožitja.

Vprašujemo pa, kdo izmed pisnov, ki danes izlivajo svoj žolč in izrabljajo v nevredne namene celo doprinos italijanskih borcev za svobodo - naših bratov v borbi in miru, ki so častno izvršili svojo dolžnost, kdo je spoznal veliko odgovornost Italije za moritve, poboje in požige, za vso ogromno materialno škodo, storjeno v času nečloveške okupacije v Jugoslaviji?

Resnica bode v oči...

Gospodje omenjenih in drugih neomenjenih časopisov, ki danes kričijo in lovijo podobne tipe zato, da bi „igra še ne bila končana“, jo s svojimi potvorjenimi dejstvi v člankih sami končujejo.

letalstva. To leto se je praznovalo ta znamenit dan v čisto novih okolnostih. Fašistična aviacija je popolnoma razbita in na japonski fronti zadaja ruska aviacija skupno z Zedinjenimi državami Amerike, Anglije in Kitajske poslednje udarce. Kakor nekoč so tudi ta dan letale nad ulicami Moskve jeklene ptice, ki jih je ljudstvo navdušeno pozdravljalo.

* Do 13. t. m. je bilo repatriiranih skozi slovensko ozemlje 101.515 Jugoslovancev. Med zadnjimi so se začeli vračati Jugoslovani iz angleškega sektorja Hamburg, Hannover, Darmstadt. Baže je tam še 70.000 naših rojakov.

* Ruski podkomisar Losovski je izjavil italijanskemu delegatu Di Vittorio, da bodo izpustili vse italijanske ujetnike, katerih je 19.000. Italijanska delegacija se je v imenu ital. vlade prav iskreno zahvalila ruski vladi, saj je to prva država, ki da svobodo italijanskim ujetnikom.

* Dušan Blagojevič je v „Borbi“ napisal pomenljiv članek, kjer razpravlja o odnošjih med Jugoslavijo in Italijo. Govori o predpogojih sodelovanja med obema državama a odkriva tudi podtalno delo italijanskih imperialistov, ki bi hoteli pobegniti pred odgovornostjo napram lastnemu ljudstvu in proti narodom, ki so bili napadeni po fašizmu.

* Indijski kvislinški vodja in japonski sodelavec Čandra Bose je umrl v japonski bolnišnici za posledicami ran, ki jih je dobil pri letalski nesreči.

* Koroška deželna vlada je določila dr. Martina Wutteja, nacističnega odlikovanca, ki je osebno odgovoren za nešteta preganjanja Slovencev in Korošcev, za izvedenja o Koroški na mirovni konferenci.

* General De Gaulle je bil sprejet od predsednika Trumana.

* V Jugoslaviji je izšla odredba, s katero se poviša državnim in samoupravnim osebnim in rodbinskim upokojencem preživnina od dosednjih 70 na 100 odstotkov.

* SZ je pristopila k novi petletki za obnovo in razvoj narodnega gospodarstva v letih 1946 do 1950 ter na obnovo in razvoj železniškega prevoza v istem obdobju. Sovjetsko ljudstvo, ki je bilo zmagovito v boju proti fašizmu, hoče biti zmagovito tudi na polju obnove.

* Demokratični „New York Times“ pravi, da izgleda, da ni zmaga laburistične stranke do temeljev pretresla britansko zunanjo politiko. Dočim je neki „odlični“ portugalski fašist pripomnil, da sam Eden ne bi mogel boljše storiti in dodal, da so tisti, ki so upali, da bo britanska laburistična vlada na ta ali oni način zrušila vladi tako v Španiji kakor v Portugalski bridko razočarani. Reuter pa poroča, da so Španci v sedmih nebesih zaradi Bevinove izjave in da so uradni krogi v San Sebastjanu silno navdušeni. „Daily Worker“ piše, da so mednarodni reaktivariji s silnim odobravanjem sprejeli Bevinovo-

vo izjavo, katera je popolnoma razočarala angleško ljudstvo.

* Stalingrad se hitro obnavlja. Ni več videti ruševin, vse so počistili in spravili s poti. Tudi tovarne se presenetljivo hitro obnavljajo. V Stalingradu je več delavcev, kot pred vojno. Mesto proizvaja danes vse, kar je proizvajalo pred vojno celo več. Proizvaja jeklo in valjano železo, traktorje, ladje in Dieslove motorje, strešno pločevino in gradbeni material, konzervirano hrano in usnje, obutev in obleko, lesni material in tako dalje.

* Pri prvi oddaji praškega radia za Jugoslavijo je govoril češkoslovski minister Vaclav Kopeckí, ki je po pozdravnem nagovoru dejal: „Vsak Čehoslovak izgovarja ime Jugoslavije in ime maršala Tita z veliko ljubeznijo in da se z najglobljim občudovanjem klanja pred neizmernim junaštvom, ki ga je pokazalo jugoslovansko ljudstvo v osvobodilni vojni“.

NOVA ZADRUGA

V Ljubljani je začel izhajati tednik „Nova zadruga“, ki ima namen širiti zadrugno misel med našim ljudstvom. Potreben je vsem zadrugam in vsem, ki se za zadrugništvo zanimajo.

Naročila sprejema: Inicijativni zadrugni odbor za Slovenijo, Ljubljana, Tyrseva, 38.I.

Iz Kanala nam pišejo

Uredništvu „Soškega Tednika“.

Ker je „Soški Tednik“ tako priljubljen med ljudstvom in ga vsak raje bere kot vse druge časopise nam morate s prihodnjo številko zvišati pošiljke in sicer od 170 na 220.

Obvestilo

Pozivljamo vse one, ki so trpeli v moralnem ali materialnem oziru za časa fašizma ali nemškega okupatorja (umori in telesne poškodbe, omejitve osebne svobode, prisilna mobilizacija, posilstvo, oskrumba, težka nečastna dejanja, poškodba imovine), da to prijavijo v najkrajšem času okrajnemu referentu za ugotovitev vojnih zločinov v Gorici, via Monache št. 14 prvo nadstropje (stopnišče iz dvorišča, levo). V slučaju umora ali odsotnosti žrtve naj napravijo prijavo sorodniki ali znanci.

O B J A V A

Sporoča se Vam, da' bo začelo poslovati z dnem 1. septembra 1945. Sodišče za poravnava za goriško občino.

Sedež urada bo pri goriški sodniji, 1. nadst., soba št. 23.

Proti nagradi

Iz glavnega Kolodvora do zelenege trga sem izgubila moško žepno uro z verižico. Pošteni najditelj naj jo odda pri upravi našega časopisa proti nagradi.

Semena vzklijejo in učenjaki začno opazovati, kako pšenica raste, kje uspeva bolje in kje slabše. Tako dela pšenica izpit glede vročine in hlada. Prav tak izpit lahko napravimo tudi na severu, za tečajnikom, kjer so poleti dnevi znatno daljši kakor na Krimu. Sto vzorcev vsejemo na prostem, sto pa v rastlinjaku. Tudi tukaj so enaki vsi pogoji razen enega: v rastlinjaku je toplo, na prostem pa hladno. Tu dela pšenica izpit glede vročine in hlada pri dolgem dnevu.

Take skušnje morajo prebiti vse rastline, ki so prišle k nam iz daljnih dežel. In šele tedaj, ko napravijo izpit, jim lahko damo pravico bivanja in državljanstva v sovjetski državi.

Na stotisoče rastlin je delalo skušnje, napravilo pa jih je le malo. Po izpitu je bilo pogosto treba ugotoviti, da niti ena rastlina določene vrste ni odgovorila na vsa vprašanja.

Neka rastlina je na primer častno

Nastanek in razvoj zadrugništva v Gorici in okolici.

Kakor je znano, je nastalo moderno zadrugništvo pred približno sto leti na Angleškem. To ni bil gol slučaj. Anglija je bila tista država, ki se je najprej industrializirala; tam so bili izumljeni moderni stroji in so prišli v industriji v splošno uporabo. To je imelo zanimive posledice v življenju angleškega naroda in še posebno pa delavstva. Proti pričakovanju namreč stroji niso prinesli delavstvu takoj dviga blagostanja, ampak so celo pomnožili bedo med nižjimi sloji. Stroji so sicer dali zaslužka mnogo večjemu številu delavcev kakor pa prejšnji sestav, a so mu zato rezali tenke kose kruha.

Naravno je, da so si skušali delavci v stiski pomagati na različne načine. Kot ena izmed oblik samopomoči se je pojavilo zadrugništvo; prvotno so nastale potrošne zadrug in nekoliko kasneje tudi druge oblike zadrugništva.

Val industrializacije je zajel eno evropsko državo za drugo, med njimi v prvi vrsti Nemčijo. Nekoliko let kasneje kakor v Angliji se je pojavilo zadrugništvo tudi v Nemčiji in sicer predvsem kot kreditno zadrugništvo; bilo je to v sredi preteklega stoletja. Slovenci smo prevzeli zadrugno misel od Nemcev pred približno 70 leti. Prve naše kreditne zadrug so nastale na južnem Štajerskem, kjer so pomagale našemu življu v borbi proti nemštvi, ki se je zajedalo v našo zemljo.

Goriško je zajel zadrugni val kakih 20 let kasneje. Če pogledamo na letnice ustanovitve, vidimo, da so bile ustanovljene skoraj vse naše zadrug v dveh razdobjih in sicer od l. 1897 do 1909 in od l. 1920 do 1924.

Vsega skupaj smo ustanovili Slovenci v Gorici in njeni bližnji okolici okrog 40 zadrug. Vse važnejše zadrug so bile ustanovljene v prvem razdobju. Zanimivo je, da v zadnjih 5 letih pred prvo svetovno vojno ni bila ustanovljena nobena zadruga. Vzroke moramo iskati deloma v tem, da je prvo navdušenje za zadrug že minilo in da je bila naša dežela nekako že nasičena z njimi. Na drugi strani pa so se takrat pojavili prvi polomi zadrug, ki so ljudi preplašili. Dovolj je, če omenimo Trgovsko-obrtno zadrugo, ki je s svojim zlomom težko prizadela stotine ljudi.

IZHAJA ENKRAT NA TEDEN — Urednik: J. KRISTIJAN BAVDAŽ — Za list odgovarja: ALOJZ BUDIN — Uredništvo in uprava: GORICA, Corso V. E. III., št.5/I. — Tel. 377 — Izdaja lista je odobrena od A. I. S Tisk KATOLIŠKE TISKARNE v Gorici

Druga doba navdušenja za zadrug je bila takoj po prvi svetovni vojni. Značilno je predvsem, da so se ustanovljale potrošne zadrug, ki so pa bile skoraj vse mrtvorjene dete. Pretežno so ostale na papirju in so le malo ali nič poslovale. Manjkal je duh poštvalnosti, ki je bil tako značilen za prvo dobo zadrugništva in tudi politične razmere so bile našemu zadrugstvu zelo nenaklonjene. Ustanovljeno je bilo znatno število stavbnih zadrug vojnih oškodovancev, ki pa niso vštete v gori omenjenem številu, ker so bile prigodnega značaja.

Kreditnih zadrug je bilo ustanovljenih 12; ostalo jih je še 6.

Značilno je, da od 8 obrtniških proizvodnih zadrug ni ostala niti ena. Prav tako so se slabo odrezale potrošne zadrug in razna kmetijska društva. Od 11 ustanovljenih nekatere sploh niso začele poslovati, druge pa so poslovale le malo in so zaspale ali propadle. Danes obstoje še tri, ki pa že več let ne delujejo.

Stavbne zadrug za gradbo stanovanjskih hiš smo imeli 3. Prva je bila ustanovljena že pred prvo svetovno vojno in je živahno delovala z zidanjem hiš na Livadi. Po prvi svetovni vojni sta bili ustanovljeni dve, ki pa sploh nista pričeli delovati.

Poleg teh je bilo ustanovljenih še več drugih zadrug, med njimi tri književne, ki jim je pa fašizem onemogočil delovanje.

Kot kraj se je najslabše skazal Solkan, kjer je bilo doslej ustanovljenih 5 zadrug: 2 mizarski, posojilnica, zadruga gostilna in konsumno društvo. Mizarska zadruga, ustanovljena pred prvo svetovno vojno, je prišla kmalu v stečaj in potegnila v polom tudi Trgovsko-obrtno zadrugo. Posojilnica je samo životarila in se ni mogla razviti. Produktivna zadruga solkanskih mizarjev, ki je bila osnovana l. 1921, je hitro prenehala z obstojem. Pokojni poslanec tov. J. Srebrnič je ustanovil l. 1922 konsumno zadrugo in zadrugno gostilno, ki pa sploh nista delovali.

Kakor vidimo, imamo Goričani precej skušenj v zadrugstvu. Tudi plačana šolnina ni ravno majhna, kar pa nas ne sme oplahiti, ker skušnje preteklosti so nauk za bodočnost.

-n-

Svetovna zbirka rastlin je tudi neke vrste ruda, gradivo, ki ga je treba predelati, da dobimo tisto, kar potrebujemo.

V tem gradivu je mnogo takega, kar nam je potrebno, mnogo koristnih svojstev in značilnosti. Ta rastlina je odporna proti mrazu, ona proti suši, tretja proti boleznim, četrta ima visoka stebila, peta ima velika zrna, šesta ima krepko slamo, ki se ne lomi in ne ulega raji. A ta dobra svojstva so skoraj pri vsaki rastlini združena s slabimi. Zato mnogo rastlin ni prebilo izpitov.

Z rudo ravnamo preprosto: kar nam je potrebno, ji odvzamemo, ko jo stali; česar ne potrebujemo, zavržemo.

Kako pa naj ravnamo z rastlinami? Kako naj pri živi rastlini ločimo svojstva drugo od drugega, kako naj vzamemo eno, drugo pa zavržemo?

O tem pripoveduje naslednja povest.